

niza

Nederlands instituut voor Zuidelijk Afrika

Hivos

MANDELA lezing

NiZA

Nederlands instituut voor Zuidelijk Afrika
Prins Hendrikkade 33
Postbus 10707

1001 ES Amsterdam

Tel: 020 - 520 62 10

Fax: 020 - 520 62 49

E-mail: mandalalezing@niza.nl

www.niza.nl/mandalalezing

VREDE EN VERZOENING

het bijeenbrengen van en bruggen slaan
tussen diverse bevolkingsgroepen

Tweede Mandela lezing, uitgesproken door

Farid Esack

op 20 mei 2005 in De Nieuwe Kerk te Amsterdam

VREDE EN VERZOENING

het bijeenbrengen van en bruggen slaan
tussen diverse bevolkingsgroepen

Tweede Mandela lezing
uitgesproken door

Farid Esack

op vrijdag 20 mei 2005
in De Nieuwe Kerk, Amsterdam

In 1987 bezocht Farid Esack voor het eerst ons land. Hij was uitgenodigd om het woord te voeren tijdens de officiële opening van Culture in Another South Africa (CASA), een conferentie en festival waaraan driehonderd Zuid-Afrikaanse kunstenaars deelnamen. Het was ruim drie jaar voordat Nelson Mandela de gevangenisdeuren achter zich sloot en de onderhandelingen over afschaffing van de apartheid moeizaam op gang kwamen.

Toen Esack het woord voerde was Zuid-Afrika nog in de greep van een intens conflict. Tienduizenden activisten waren gedetineerd zonder aanklacht; de zwarte woonoorden veelal omsingeld door het apartheidleger. ANC-strijder Jenny Schoon en haar dochtertje Katryn waren een jaar eerder opgeblazen met een bombrief verzonden in opdracht van kolonel Craig Williamson. Doodseskaders, pogingen tot vergiftiging, verdwijningen. Esack's toespraak was, begrijpelijkerwijs, fel en onverzoenlijk.

Het is niet in het minst dankzij het verbale wapengekletter van onverzoenlijken als Esack dat Zuid-Afrika's laatste minderheidspresident F.W. de Klerk zich in 1990 gedwongen zag die gevangenisdeuren open te zetten, de verboden bevrijdingsbewegingen te legaliseren en aan de onderhandelingstafel aan te schuiven. De weg naar democratie lag bezaaid met voetangels en klemmen waarvan Williamson's ondergeschikten nog flinke voorraden hadden. Maar in 1994 was het zover; op 27 april vonden de eerste democratische verkiezingen plaats.

Het Zuid-Afrikaanse verzoeningsproces – compleet met truth fairy aartsbisschop Desmond Tutu, een commissie, Mandela in Springbokshirt en een muzikaal gezien tamelijk wanhopige hutspot van het ANC-strijdlied Nkosi Sikalel'iAfrica en de Boerenhymne Ons vir jou Suid Afrika als volkslied – is in het afgelopen decennium wereldwijd bewonderd en toegejuicht.

Maar voor Esack betekende de bevrijding van 1994 het begin van een nieuwe journey die zijn wortels vindt in zijn geloof, zijn deelname aan de anti-apartheidsstrijd en zijn inzicht in het overgangsproces naar democratie. Zijn leitmotiv afgekeken van een spandoek in een optocht tegen de apartheid: 'An injury to one is an injury to all.' Op het eerste gezicht een open deur. Maar wat betekent het voor de strijder tegen de apartheid die zijn vrouw mishandelt? Voor de moslimactivist in Kaapstad die voor het Holocaust Museum zijn neus ophaalt? Voor de vader die zijn homozoon ontferd? Voor de homozoon die de straatkinderen negeert? Voor de joodse kolonist?

Het zijn de vragen die Esack stelt. En: als er nu eens gemeenschappelijkheid kan worden gevonden in de pijn...? Is dat een andere verzoeningsles die Zuid-Afrika ons leert?

Bart Luirink
Hoofdredacteur *Zuidelijk Afrika Magazine*

Farid Esack

Strijder tegen macho

Farid Esack (1957) is als moslimtheoloog verbonden aan de Xavier University in Cincinnati (Ohio). Aan deze Amerikaanse Jezuïeteninstelling bekleedt hij de leerstoel ethiek, religie en maatschappij. Dit docentschap combineert hij met het houden van lezingen over de gehele wereld en activiteiten voor Positive Muslims, een Zuid-Afrikaanse belangenorganisatie voor moslims met hiv/aids.

Deze progressieve moslimgeleerde schroomt niet om gevoelige kwesties aan te kaarten als seksualiteit, aids en moslimfundamentalisme. Hij publiceert met enige regelmaat over de islam; zijn werk verschijnt inmiddels in 21 wereldtalen, waaronder Turks, Russisch, Bahasa Indonesia en Urdu (Pakistan).

Esack groeide op in Bonteheuwel, een sloppenwijk van Kaapstad als jongste van zes zoons. Vader Esack verliet het islamitisch gezin toen Farid drie weken was, waarna zijn moeder haar leven lang in een stomerij werkte om het gezin draaiende te houden. Zij stierf op 52-jarige leeftijd. Esacks komaf heeft hem sterk beïnvloed bij zijn latere keuzes.

Zo maakt hij zich sterk voor de emancipatie van vrouwen binnen de islam.

In zijn tienertijd werd hij antiapartheidsactivist, en werd om die reden verschillende malen gearresteerd. Vanaf 1984 maakte hij naam als leider van Call of Islam, een progressieve moslimgroep die zich aansloot bij het Verenigd Democratisch Front (UDF). Van 1997 tot 2001 zat hij in de Gender Commissie, een door Nelson Mandela ingestelde commissie ter bevordering van seksualiteit. In 2000 was hij nauw betrokken bij de oprichting van Positive Muslims.

Farid Esack is mawlana, een religieuze geleerde. Hij volgde in Karachi, Pakistan zijn imamopleiding en studeerde verder in Duitsland en Engeland. Als gast-hoogleraar doceerde Esack aan een tiental universiteiten waaronder de University of the Western Cape, de Vrije Universiteit (Amsterdam) en in Hamburg.

Zijn fijne neus voor actuele thema's en vraagstukken maakt hem tot een populair spreker. Esacks voordrachten vinden aftrek onder een publiek dat belangstelling

“In werkelijkheid is er een strijd gaande tussen twee fundamentalistische machosystemen.”

systemen

heeft voor kwesties rond de gespannen verhouding tussen moslims en westerlingen. Zijn aanhang zit zowel in de westerse wereld als in de internationale moslimgemeenschap – al heeft hij ook criticasters. Dat laatste komt onder meer omdat hij sterk is beïnvloed door de christelijke bevrijdingstheologie.

In het magazine Zuidelijk Afrika zei hij onlangs: “Veel politici en intellectuelen in de westerse wereld zijn in de ban geraakt van het idee dat er momenteel sprake is van een strijd tussen culturen waarin het Westen staat voor allerlei idealen over mensenrechten en vrouwenemancipatie en de islam model staat voor onderdrukking van vrouwen en andersdenkenden. In werkelijkheid is er een strijd gaande tussen twee fundamentalistische machosystemen.”

Enkele publicaties van Farid Esack:

Islam, HIV & AIDS, Towards a Theology of Compassion, Responsibility and Justice (2005)

An introduction to the Qur'an (2002)

On Being a Muslim: Finding a Religious Path in the World Today (1999)

Qur'an, Liberation and Pluralism (1997)

Nederlands instituut voor Zuidelijk Afrika

Het Nederlands instituut voor Zuidelijk Afrika verklaart zich, als politiek onafhankelijke organisatie, solidair met de 'gewone' mensen in zuidelijk Afrika. NiZA wil hen in staat stellen armoede, onrecht en ongelijkheid op een structurele wijze te bestrijden.

Dit doet NiZA primair door zich aan te sluiten bij organisaties van mensen in zuidelijk Afrika die zich inzetten voor vrijheid van meningsuiting, vrije media, mensenrechten, vredesopbouw en economische rechtvaardigheid. Met en namens hen werkt NiZA aan de versterking van deze organisaties en beleidsbeïnvloeding in het Zuiden en het Noorden

NiZA werkt daarnaast aan betrokkenheid van de Nederlanders bij zuidelijk Afrika door het verzamelen en verspreiden van documentatie en informatie en door voorlichting aan pers en publiek.

NiZA werkt samen met ruim honderd partnerorganisaties in de twaalf landen van de Southern Africa Development Community (SADC):

Angola, Botswana, de Democratische Republiek Congo, Lesotho, Namibië, Malawi, Mozambique, Swaziland, Tanzania, Zambia, Zimbabwe en Zuid-Afrika.

De stichting Hivos – Humanistisch Instituut voor Ontwikkelings-samenwerking – is in 1968 opgericht door het Humanistisch Verbond, de Vereniging Weezenkas en Humanitas als een niet-gouvernementele organisatie die handelt vanuit humanistische waarden.

Hivos wil een bijdrage leveren aan een vrije, eerlijke en duurzame wereld. Hivos voelt zich verbonden met arme en gemarginaliseerde mensen – én met de organisaties die voor hen opkomen – in landen in het Zuiden en in Zuidoost-Europa. Een duurzame verbetering van hun situatie is de uiteindelijke maatstaf voor het werk en de inspanningen van Hivos. Een belangrijke peiler daarbij is de versterking van de maatschappelijke positie van vrouwen.

Hivos' belangrijkste activiteit bestaat uit het verschaffen van financiële en politieke ondersteuning aan lokale particuliere organisaties. Daarnaast doet Hivos aan netwerken, lobby, en uitwisseling van kennis.

Maatschappijopbouw en duurzame economische ontwikkeling vormen de centrale beleidsterreinen van Hivos. Het netwerk van Hivos strekt zich uit tot meer dan 30 landen en ruim 800 partnerorganisaties. In 2004 besteedde Hivos meer dan 66 miljoen euro aan schenkings- en leningsmiddelen. Deze komen van de Nederlandse overheid, de Europese Unie, donateurs, spaarders en particuliere instellingen.

Aboutaleb

wethouder en bruggenbouwer

In 2004 werd Ahmed Aboutaleb gekozen als wethouder van Sociale Zaken, Onderwijs en Integratie in Amsterdam. Na de moord op Theo van Gogh imponeerde Aboutaleb met zijn verzoenende optreden. Nu wordt hem door velen de rol van bruggenbouwer toegedicht.

CLAUDIA DORHM

Fel verdedigt hij de belangrijkste Nederlandse waarden: vrijheid van religie, de vrijheid van meningsuiting en het anti-discriminatiebeginsel. “Voor mensen die deze gezamenlijke kernwaarden niet delen, is er geen plaats in een open samenleving als de Nederlandse”, hield Aboutaleb onlangs de aanwezigen in de Al Kabir Moskee (Amsterdam) voor. “Een ieder die deze waarden niet deelt, doet er verstandig aan zijn conclusies te trekken en te vertrekken.” In deze toespraak stak hij ook de Marokkaanse gemeenschap een hart onder de riem door hen te laten weten dat hij begrip had voor hun angst dat de moord op Van Gogh zich tegen hen zou keren.

Op 29 augustus 1961 werd Aboutaleb geboren in een armoedig bergdorpje in het Rifgebergte. In 1976, op vijftienjarige leeftijd, verhuist hij met z'n moeder naar Nederland. Zijn vader, die in Marokko imam was, is dan al hier. Vader blijkt een schamele boterham te verdienen als gastarbeider. Door veel te leren en hard te werken knopt de jonge Aboutaleb zich de Nederlandse samenleving binnen. Via lts en hts, een baan als verslaggever bij RTL4, voorlichter van minister Hedy d'Ancona van WVC brengt hij het in 1998 tot directeur van het multiculturele instituut Forum.

Bij Forum groeide hij uit tot het gezicht van allochtoon Nederland. Samen met minister Van Boxtel voor Grotestedenbeleid en Integratie, droeg hij energiek de multiculturele boodschap uit: integreren met behoud van eigen culturele identiteit.

Ook als wethouder staat hij voor een multiculturele samenleving. “Wat mij boeit is dat we de samenleving zo opbouwen, dat we een gemeenschappelijke basis hebben. Dan kunnen die verschillen Amsterdam een gezicht geven.”

“Ik vind nou eenmaal dat moslims, joden, christenen en niet-gelovigen het samen moeten doen in deze stad.”

Comité van aanbeveling

De heer drs. R.M.M. Boelen - *Partner Deloitte & Touche*

Mevrouw C. Braam - *Schrijfster*

De heer mr. dr. J. Cohen - *Burgemeester van Amsterdam*

Mevrouw P. Dijkstra - *Televisiepresentatrice/journaliste*

De heer drs. A. van Dis - *Schrijver*

De heer prof. drs. A. Ellian - *Professor aan de Universiteit van Amsterdam*

De heer prof. mr. P.F. van der Heijden - *Rector Magnificus Universiteit van Amsterdam*

H.E. Mrs. D.P.S. Jana - *Embassador South African Embassy*

Mevrouw drs. A.M. Jongerius - *Vice-voorzitter FNV*

Mevrouw A. Jorritsma-Lebbink - *Burgemeester Gemeente Almere*

De heer B. Kardol - *Chairman Insinger de Beaufort S.A.*

De heer mr. H.A.F.M.O. van Mierlo - *Minister van Staat*

Mgr. dr. M.P.M. Muskens - *Bisschop van Breda*

De heer C. Niehaus - *Oud-ambassadeur Zuid-Afrika*

De heer prof. dr. J.B. Opschoor - *Directeur Institute for Social Studies (ISS)*

De heer drs. J.P. Pronk - *Speciaal gezant VN in Dafur, Soedan*

De heer prof. dr. T. Sminia - *Rector Magnificus Vrije Universiteit*

De heer mr. M. van der Stoel - *Minister van Staat*

De heer mr. C.F. Stork - *Voorzitter Bestuur NiZA*

De heer prof. drs. E. van Thijn - *Oud-burgemeester van Amsterdam*

De heer drs. R. Ton - *Hoofd Internationale Betrekkingen en Diplomatie Clingendael*

De heer L. de Waal - *Oud-directeur FNV*

De heer dr. H.H.F. Wijffels - *Voorzitter SER*

De heer prof. dr. N. Abu Zayd - *Professor aan de Universiteit voor Humanistiek*

Programma

Mandela lezing

uitgesproken door Farid Esack
in De Nieuwe Kerk, Amsterdam
20 mei 2005

- 19.30 - 20.00 uur** De Nieuwe Kerk geopend.
- 20.00 uur** Aanvang Mandela lezing
- 20.00 - 20.10 uur** Welkomstwoord Peter Hermes
(algemeen directeur NiZA)
- 20.10 - 20.50 uur** Hoofdlezing, uitgesproken door
Farid Esack
- 20.50 - 21.10 uur** Co-referaat, uitgesproken door
Ahmed Aboutaleb
- 21.10 - 21.25 uur** Reactie Farid Esack op co-referaat
- 21.25 - 21.30 uur** Slotwoord Francine Giskes
(voorzitter Hivos)
- 21.30 uur** Einde Mandela lezing
- 21.30 - 22.30 uur** Genodigden kunnen na afloop in
De Nieuwe Kerk nog een drankje
drinken.